

Şantierul arheologic Izvoare-Bahna

În campania de săpături arheologice din 1979, au fost continuate cercetările în cadrul şantierului Izvoare—Bahna. Urmărindu-se evoluţia aşezărilor din epoca formării poporului român în limitele unei microregiuni, respectiv de-a lungul pîriului Băhnişoara, în zona satelor Cîrligi, com. Filipeşti, jud. Bacău şi Izvoare-Bahna, jud. Neamţ (fig. 1), s-au efectuat săpături sistematice în două puncte, respectiv la Cîrligi, punctul „La Rădi” şi Izvoare-Bahna, punctul „La pod la Hărmăneşti”.

1. Cîrligi-„La Rădi”.

La N-NV de satul Cîrligi, com. Filipeşti, jud. Bacău, în punctul „La Rădi”, situat în stînga pîriului Băhnişoara, pe terasa înaltă de 50—60 m a Siretului şi pe panta ce coboară lin spre pîriul amintit, care drenează această terasă de la vest la est, pe o mare suprafaţă se găsesc resturi de cultură materială din diverse epoci istorice.

Atenţia ne-a fost reţinută de faptul că prin repetatele periegeze din ultimii 7—8 ani, în această zonă, au fost culese de la suprafaţă numeroase fragmente ceramice care atestau o locuire din secolele II—III e.n., precum şi din secolele IV—V e.n.

Cum punctul „La Rădi” (fig. 1/2) se află situat la circa 1,5 km nord-est de cunoscuta aşezare din secolele VI—IX de la Izvoare-Bahna, punctul „La pod la Hărmăneşti”, (cf. Carpica, 6, 1973—1974, p. 55—76 şi Carpica, 10, 1978, p. 205—252), ne-am propus efectuarea unor săpături sistematice în acest loc, prin ale căror rezultate să întregim imaginea asupra evoluţiei comunităţilor autohtone, din această microregiune, de-a lungul unei epoci istorice mai mari, respectiv din secolele II—III e.n. pînă în secolele VIII—IX e.n.

Un sondaj de informare, constînd în săparea unei secţiuni (S_I), cu dimensiunile de

50×1,50 m, efectuat în 1978, a confirmat existenţa, în acest punct, a unor resturi de cultură materială din comuna primitivă (Hallstatt şi Latène), precum şi din secolele II—III şi IV—V e.n.

În 1979, au fost continuate săpăturile la Cîrligi. Au fost săpate mai întîi trei secţiuni înspre marginea de S-E a zonei în care la suprafaţă apăreau fragmente ceramice. Sărăcia materialelor ceramice din secţiunile S_{II} şi S_{IV} , ne determină să apreciem că în această porţiune de teren se află limita de sud-est a locuirii din veacurile II—III şi IV—V e.n.

Urmărind identificarea zonei intens locuite, la nord-vest de suprafaţa cercetată prin secţiunile $S_I/1978$ şi $S_{II}—S_{IV}/1979$, la 56,50 m a fost săpată o altă secţiune S_V , cu dimensiunile de 60×1,50 m. În continuarea secţiunii S_V , la sud-vest de aceasta, după o întrerupere de 5 m, unde se află traseul unui drum comunal, s-a trasat secţiunea S_{VI} , iar la sud de aceasta, la 1,50 m distanţă o nouă secţiune S_{VII} .

Prin cele şapte secţiuni, în lungime totală de 350 m şi late de 1,50 m, a fost investigată efectiv o suprafaţă de 525 m².

Situaţia stratigrafică

În stratul vegetal, arabil, a cărui adîncime variază în funcţie de panta terenului, de la 0,25 la 0,35 m, se găsesc amestecate materiale arheologice aparţinînd unei aşezări carpice (sec. II—III e.n.) precum şi unei aşezări din sec. al IV-lea, cu prelungiri probabil pînă la începutul secolului al V-lea e.n.

Sub acest strat de pămînt negru, urmează un strat de pămînt cenuşiu, în care se găsesc materiale din comuna primitivă, atestînd un nivel Latène şi unul hallstattian. Acest ultim nivel arheologic se suprapune direct pe stratul de pămînt galben.

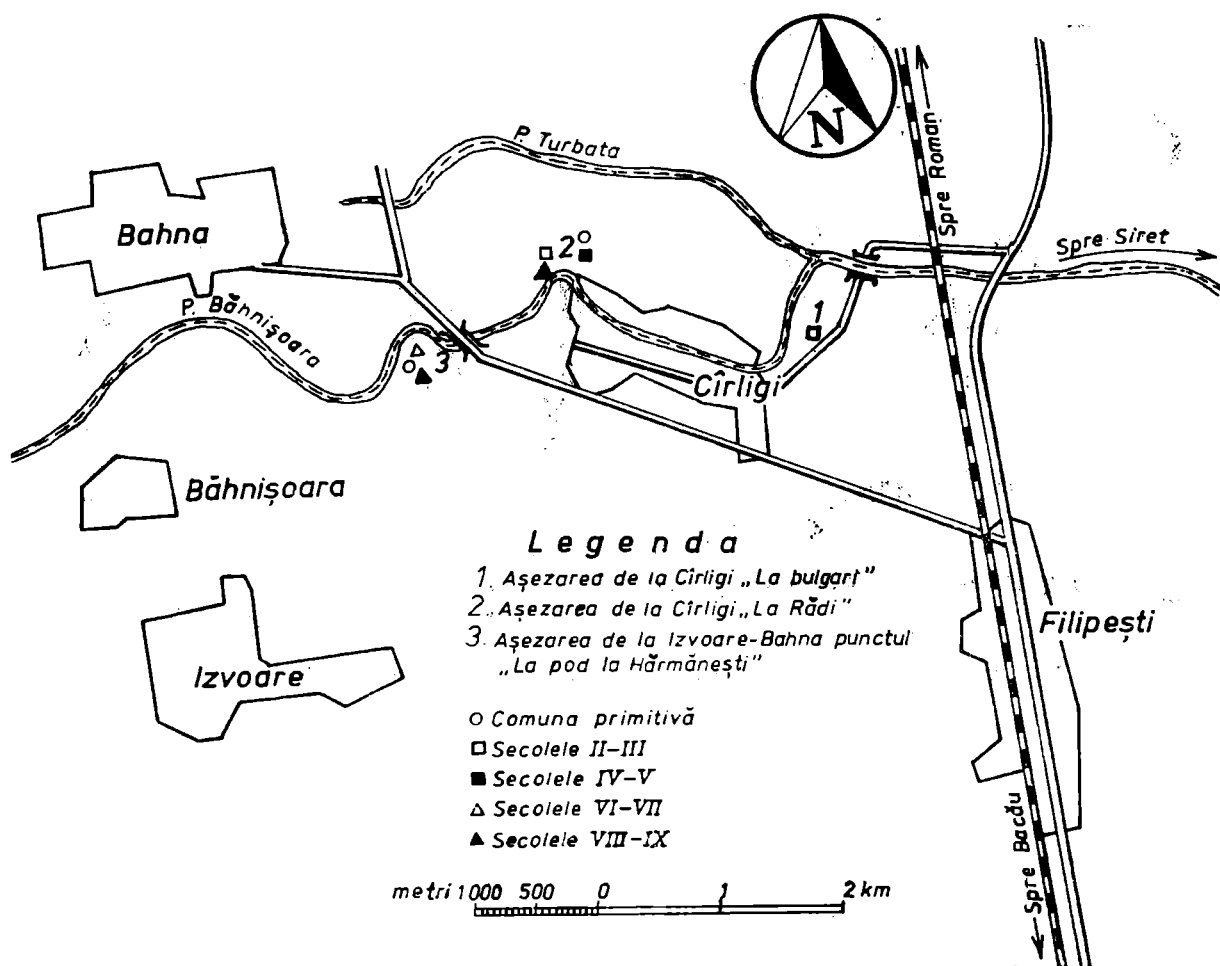

Fig. 1. Izvoare-Bahna. Şantierul arheologic.

Complexe arheologice

Prin săpăturile efectuate în 1979 au fost puse în evidență resturi de cultură materială din mai multe epoci.

Cel mai vechi nivel arheologic, atestat deocamdată prin puține materiale tipice, aparține unei așezări de la sfîrșitul primei epoci a fierului (hallstattul tîrziu).

Mai concludente sînt descoperirile ce aparțin celei de-a doua epoci a fierului.

În secțiunea S II, caroul 16, în mijlocul secțiunii, s-a descoperit o urnă de incineratie al cărei capac a fost distrus prin lucrările agricole. Urna a fost găsită în poziție verticală, avînd fundul la 0,42 m adîncime, față de nivelul actual de călcare.

Urna (fig. 2/1 ; fig. 3/1) constă dintr-un vas de forma unui castron, lucrat îngrijit din pastă neagră, lustruită, avînd fundul mic, umerii dezvoltăți, gura largă, cu buza răsfrîntă și fațetată. Acest tip de vas, atît în ce privește forma, cît și pasta din care este confecționat, își găsește apropiate analogii în descoperirile din necropola Latene de la Poieniști.¹

Capacul, de forma unei străchini cu gura largă, s-a păstrat parțial (fig. 2/5), respectiv gura străchini, aflată pe umărul urnei, fundul fiind distrus și dislocat prin lucrările agricole. Strachina, care a fost folosită drept capac, a fost confecționată tot din pastă neagră, fină, lustruită, avînd buza fațetată. Își găsește analogii tot în descoperirile de la Poieniști.²

Urna era plină cu resturi de oase rămase de la incinerare, pămînt și cenușă zgurificată. Printre resturile de oase incinerate s-au găsit o fibulă din fier și două fragmente dintr-un lăntșor din verigi mici de fier.

Fibula (fig. 2/3 ; fig. 3/2) a fost confecționată din fier, are corpul ușor curbat și lungimea de 0,081 m. Analogii găsim tot în descoperirile din necropola de la Poieniști.³

Aproape de fibulă, s-au găsit două fragmente dintr-un lăntșor din zale (fig. 2/4 ; fig. 3/3), lung de 0,080 m. Lăntșorul, fără a fi păstrat în întregime (se vede că ultimele verigi de la capete sînt rupte), numără 20 de verigi mici, din fier, circulare sau ușor ovoide, avînd capetele apropiate și diametrele între 0,005 și 0,006 m. Acest lăntșor a im-

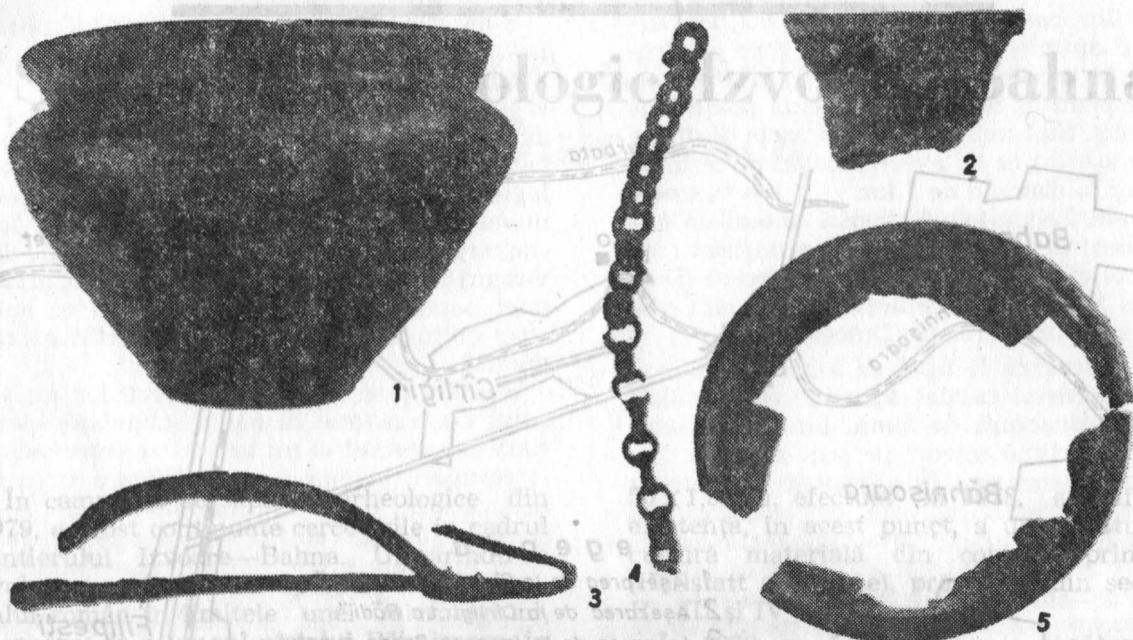

Fig. 2. Cîrligi-La Rădi. Inventarul mormîntului din secolele III—II î.e.n.

podobit fibula, după cum ne indică unele descoperiri de la Poienеști.⁴

Mormîntul de la Cîrligi pare a nu fi izolat. Menționăm că în secțiunea săpată în 1978, la cîțiva metri de M₁/1979, s-a găsit un mic fragment din gura unei strachini negre, cu buza fațetată (fig. 2/2), fragment care nu provine din strachina folosită drept capac la urna din M₁, ci dintr-un alt exemplar, folosit drept capac la urna altui mormînt, distrus și dislocat prin lucrările agricole.

În totalitatea sa inventarul mormîntului descoperit în 1979 este de factură bastarnică. Analiza tipologică a inventarului descoperit, analogiile cu unele descoperiri similare din Moldova, ne determină să atribuim acest mormînt unei etape cuprinse între mijlocul sec. al II-lea î.e.n. și începutul sec. I î.e.n.

Descoperirile de tip bastarnic de la Cîrligi-La Rădi, vin să precizeze cu mai multă certitudine limita de SV a ariei de răspîndire a culturii Poienеști-Lukașevka.⁵

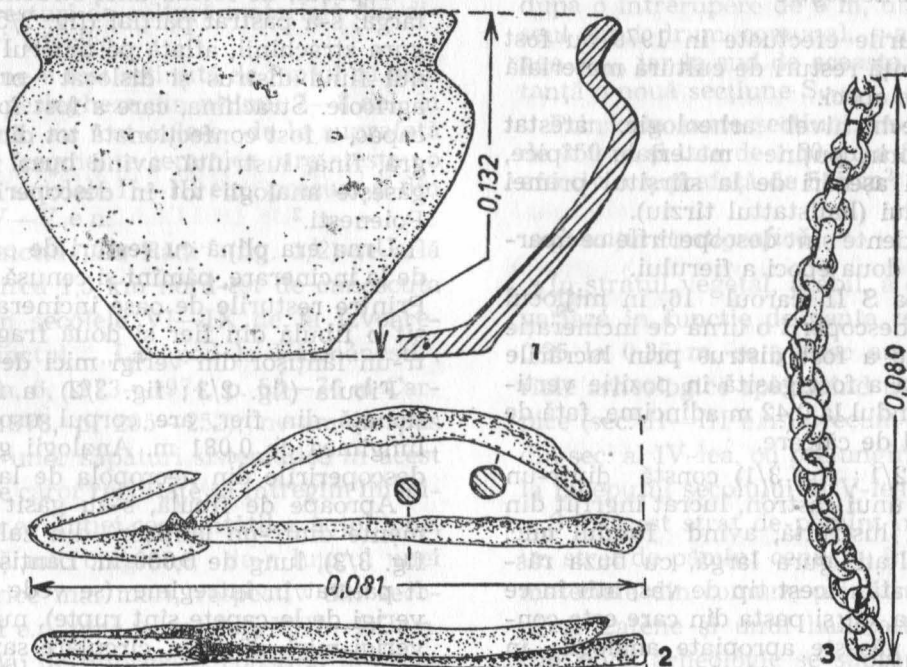

Fig. 3. Cîrligi-La Rădi. Inventarul mormîntului din secolele III—II î.e.n.

Un nivel arheologic bine documentat în stațiunea de la Cîrligi—La Rădi este cel corespunzînd unei așezări carpice. Materiale ceramice de tip carpic apar frecvent la suprafață, după cum asemenea materiale s-au descoperit în toate secțiunile săpate, mai ales în secțiunile trasate înspre partea de vest a așezării. În această zonă, în secțiunea S VI, spre capătul de vest, a fost surprinsă umplutura unei locuințe carpice.

Prin deschiderea unei casete, pe latura de nord a secțiunii, s-a putut surprinde și dez-

veli, în întregime o locuință carpică notată L_1 .

Locuința L_1 (fig. 4), este de tipul celor adîncite parțial în pămînt. Nu s-a putut preciza cu certitudine nivelul de călcare, deoarece, prin lucrările agricole, a fost afectat și acest nivel. Față de nivelul actual de călcare, podeaua locuinței se afla la cca 0,95—1,05 m. În plan orizontal, locuința avea o formă ușor pentagonală, avînd colțurile mult rotunjite. Podeaua a fost doar bătătorită și nu lutuită. Pe podea au apărut în mai multe puncte resturi de cărbuni. Spre latura de

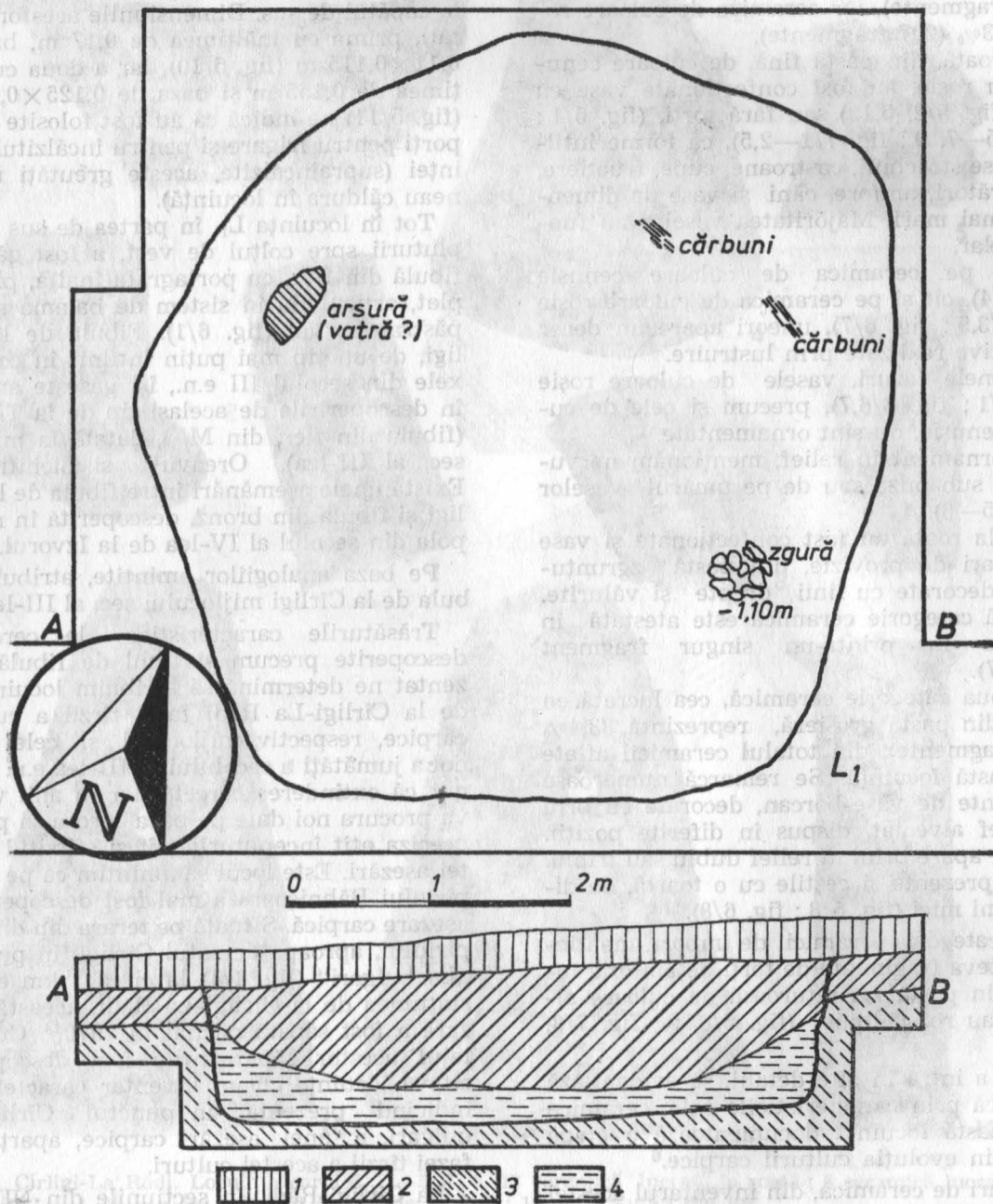

Fig. 4. Cîrligi—La Rădi. Planul și profilul locuinței carpice (L_1): 1 sol vegetal; 2 sol cenușiu; 3 sol galben; 4 umplutură.

vest, pe podea, a apărut o pată de pământ ars la roșu, indicând probabil o vatră. Aproape de latura de est, pe o ridicătură de pământ și pietre, s-au găsit câteva bucăți mari de conglomerat cu resturi de zgură.

Ca inventar, în această locuință s-a găsit o mare cantitate de ceramică, fragmentară, neîntregibilă aproape în totalitate, și câteva obiecte din os, fier și lut.

Predomină ceramica lucrată la roată, din pastă fină, de culoare cenușie și roșie, care reprezintă 66,6% (605 fragmente) din totalul ceramicii aflate în această locuință. Din totalul ceramicii lucrate la roată, din pastă fină, ceramica cenușie reprezintă 65,7% (398 fragmente), iar ceramica de culoare roșie 34,3% (207 fragmente).

La roată, din pastă fină, de culoare cenușie sau roșie, au fost confecționate vase cu torți (fig. 5/2, 5/12) sau fără torți, (fig. 5/1; fig. 6/5—7, 9; fig. 7/1—2,5), ca forme întâlnindu-se străchini, castroane, cupe, fructiere, strecurători, amfore, câni și vase de dimensiuni mai mari. Majoritatea vaselor au fundul inelar.

Atât pe ceramica de culoare cenușie (fig. 5/4), cât și pe ceramica de culoare roșie (fig. 5/3,5; fig. 6/7), uneori apare un decor cu motive realizate prin lustruire.

În unele cazuri, vasele de culoare roșie (fig. 5/1; fig. 6/6,7), precum și cele de culoare cenușie, nu sînt ornamentate.

Ca ornament în relief, menționăm nervurile de sub buză sau de pe umărul vaselor (fig. 6/5—6).

Tot la roată au fost confecționate și vase mai mari de provizie, din pastă zgrunțuroasă, decorate cu linii drepte și vălurite. Această categorie ceramică este atestată în locuința L_1 printr-un singur fragment (fig. 5/7).

A doua categorie ceramică, cea lucrată cu mîna, din pastă grosieră, reprezintă 33,4% (294 fragmente), din totalul ceramicii aflate în această locuință. Se remarcă numeroase fragmente de vase-borcan, decorate cu briu în relief alveolat, dispus în diferite poziții. Mai rar apare briul în relief dublu sau triplu.

Sînt prezente și ceștile cu o toartă, de dimensiuni mici (fig. 5/8; fig. 6/8).

Din categoria ceramicii de import, menționăm câteva fragmente de torți de amforă, lucrate din pastă zgrunțuroasă de culoare alburiu sau roz-gălbui (fig. 5/6, 9; fig. 7/3, 4, 6).

Fără a intra în alte detalii, se evidențiază faptul că prin caracteristicile sale, ceramica din această locuință documentează o etapă târzie din evoluția culturii carpice.⁶

Alături de ceramică, din inventarul acestei locuințe fac parte și câteva obiecte. Amintim un ac din os (fig. 6/2) cu analogii în descoperirile de la Poiana-Dulcești⁷, întilnit însă și în așezările din secolele VI—VII e.n.⁸ și un cuțit din fier, de tipul celor întilnite frecvent în așezările carpice.

Din lut menționăm două fusaiole, una bi-tronconică (fig. 6/4), iar a doua de formă aproximativ sferică, decorată cu două linii perpendiculare realizate din cercuri incizate (fig. 6/3).

Pe podea s-au găsit două greutatea din lut nisipos, arse puternic, de forma unor trunchiuri de piramidă, avînd baza cît și partea superioară puțin rotunjită (fig. 5/10—11). Cele două greutatea prezintă orificii în partea superioară, precum și adîncituri circulare la capătul de sus. Dimensiunile acestor greutatea, prima cu înălțimea de 0,17 m, baza de $0,11 \times 0,115$ m (fig. 5/10), iar a doua cu înălțimea de 0,155 m și baza de $0,125 \times 0,140$ m (fig. 5/11) ne indică că au fost folosite ca suporturi pentru frigare și pentru încălzitul locuinței (supraîncălzite, aceste greutatea mențineau căldura în locuință).

Tot în locuința L_1 , în partea de sus a umpluturii spre colțul de vest, a fost găsită o fibulă din fier, cu portagrafa înaltă, piciorul plat, articulația în sistem de balama și acul păstrat parțial (fig. 6/1). Fibula de la Cîrligi, de un tip mai puțin întilnit în complexe din secolul III e.n., își găsește analogii în descoperirile de același tip de la Tîrgșor⁹ (fibula din fier, din M_{198} , datată la mijlocul sec. al III-lea), Oreavu¹⁰ și Lichitișeni¹¹. Există unele asemănări între fibula de la Cîrligi și fibula din bronz, descoperită în necropola din secolul al IV-lea de la Izvorul.¹²

Pe baza analogiilor amintite, atribuim fibula de la Cîrligi mijlocului sec. al III-lea e.n.

Trăsăturile caracteristice ale ceramicii descoperite precum și tipul de fibulă prezentat ne determină să atribuim locuința L_1 de la Cîrligi-La Rădi fazei tîrzii a culturii carpice, respectiv mijlocului și celei de-a doua jumătăți a secolului al III-lea e.n. Desigur că extinderea cercetărilor în anii viitori va procura noi date pe baza cărora să putem preciza atât începuturile cît și sfîrșitul acestei așezări. Este locul să amintim că pe valea pîrului Băhnișoara a mai fost descoperită o așezare carpică. Situată pe terasa din dreapta pîrului, aproape de satul Cîrligi, în punctul „La bulgari” (fig. 1/1) la circa 2 km est de stațiunea de la Cîrligi-La Rădi, această așezare a fost săpată parțial în 1970¹³. Cu prilejul acestor săpături au fost descoperite câteva locuințe cu un inventar caracteristic, indicînd prezența în punctul Cîrligi-La bulgari, a unei așezări carpice, aparținînd fazei tîrzii a acestei culturi.

La Cîrligi-Rădi, în secțiunile din NE stațiunii, au apărut și câteva fragmente ceramice, ce indică un nivel de locuire din secolul

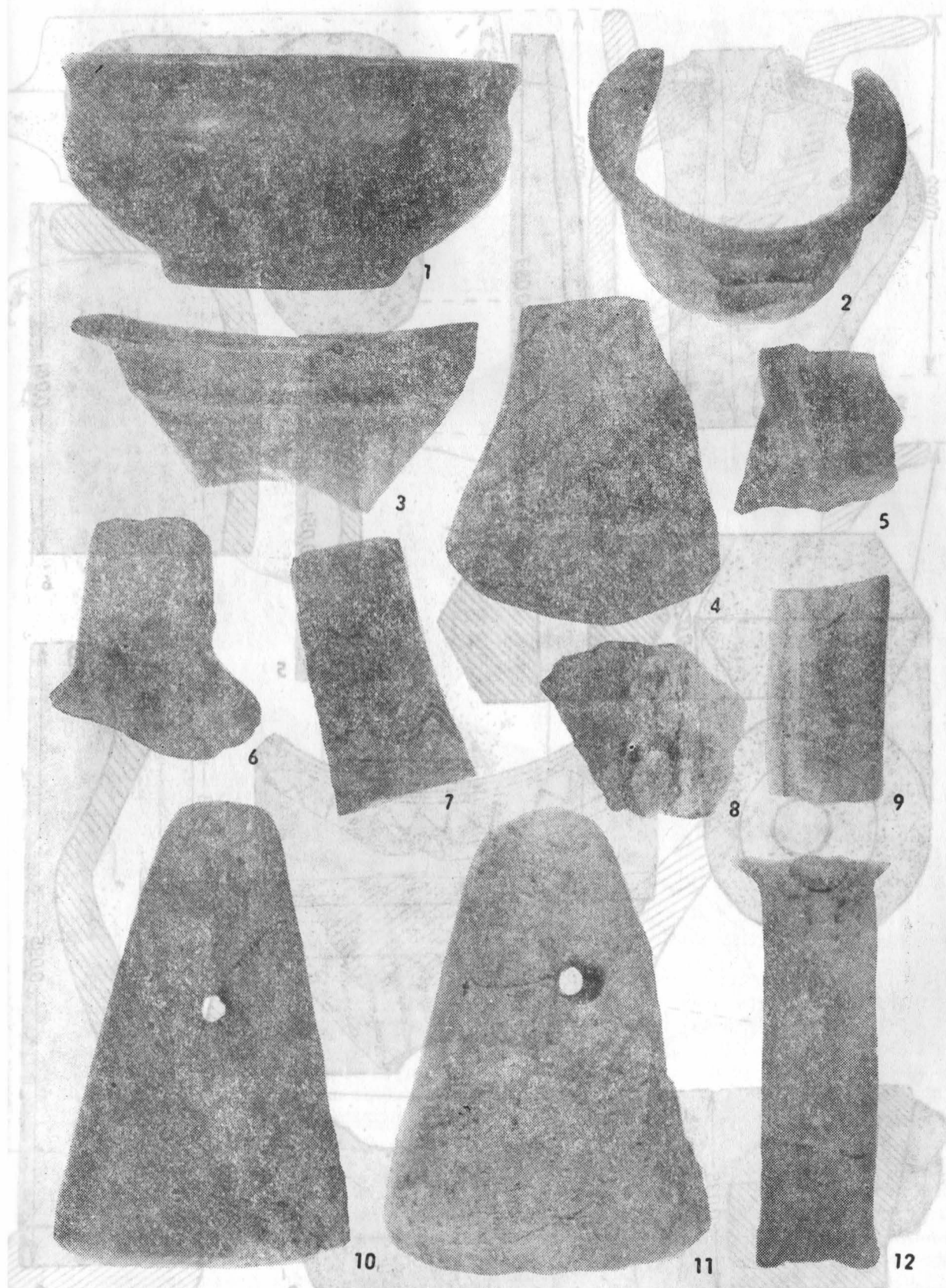

Fig. 5. Cîrligi-La Rădi. Locuința carpică : 1—5, 7, 9, 12 ceramică lucrată la roată ; 8 ceramică lucrată cu mîna ; 6, 9 torti de amforă ; 10—11 greutăți din lut.

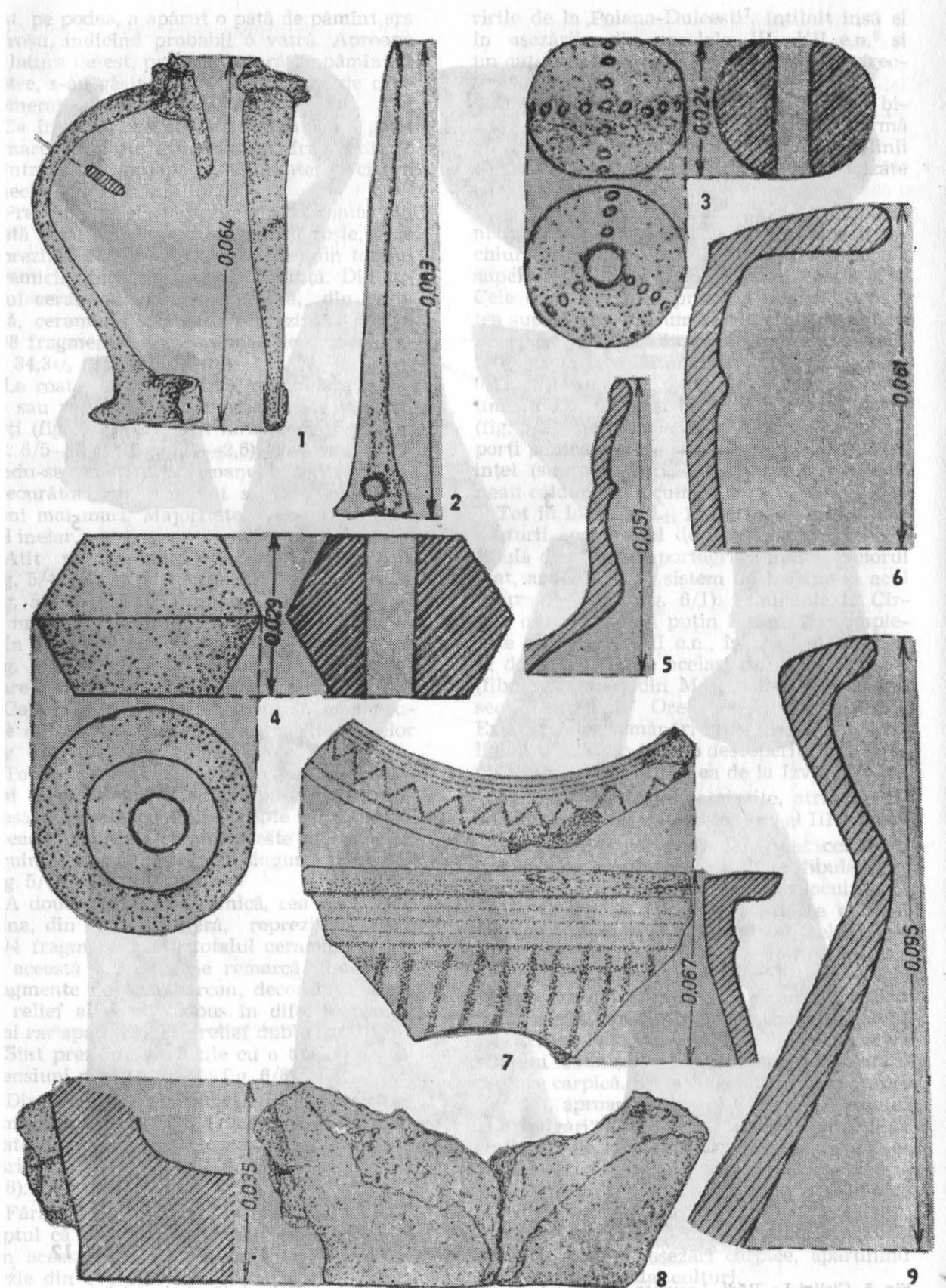

Fig. 6. Cîrligi-La Rădi. Locuința carpică: 5—7, 9 ceramică lucrată la roată; 8 ceramică lucrată cu mina; 1 fibulă; 2 ac de os; 3—4 fusaiole.

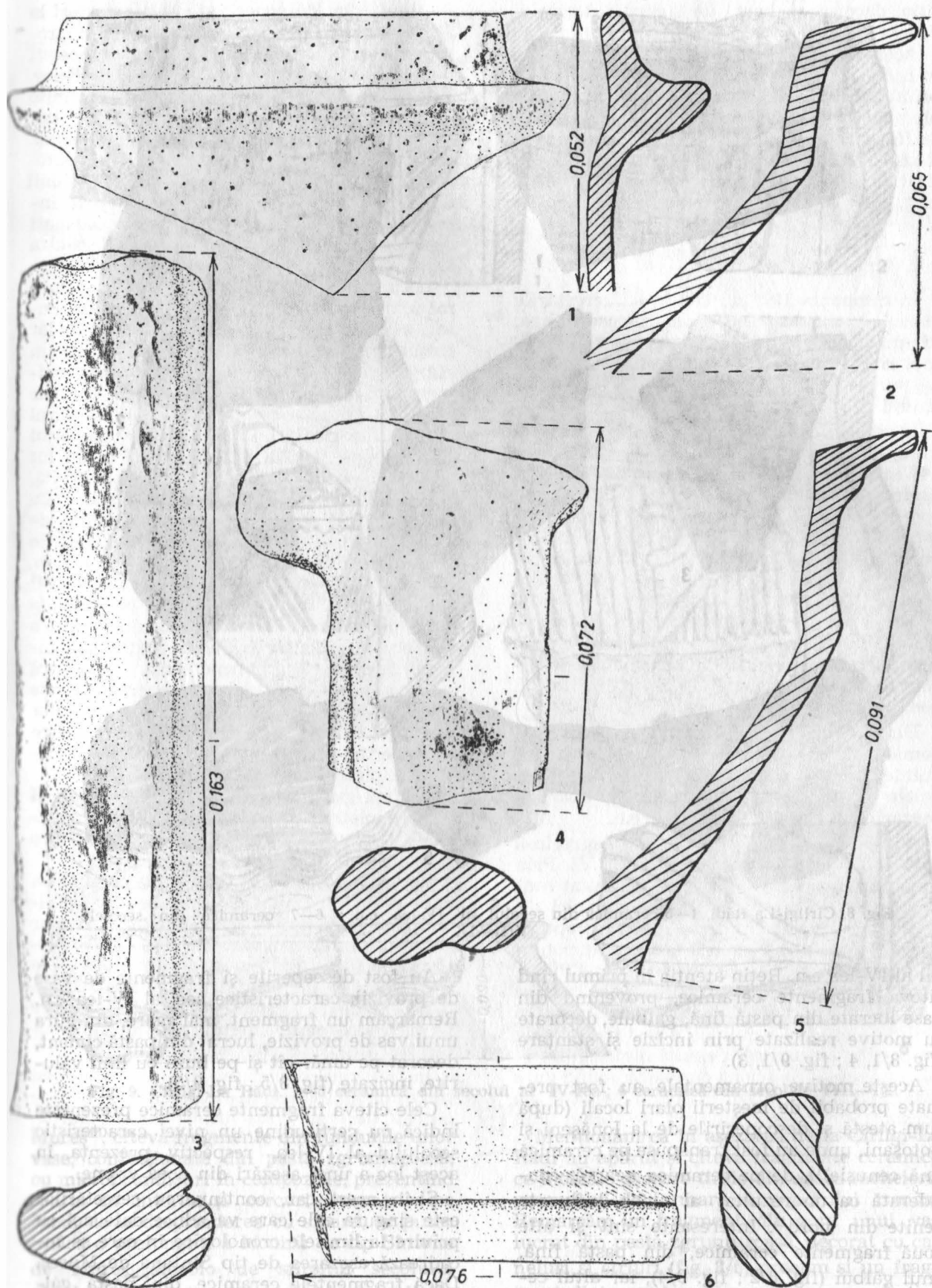

Fig. 7. Cirligi-La Rădi. Ceramică din locuința carpică.

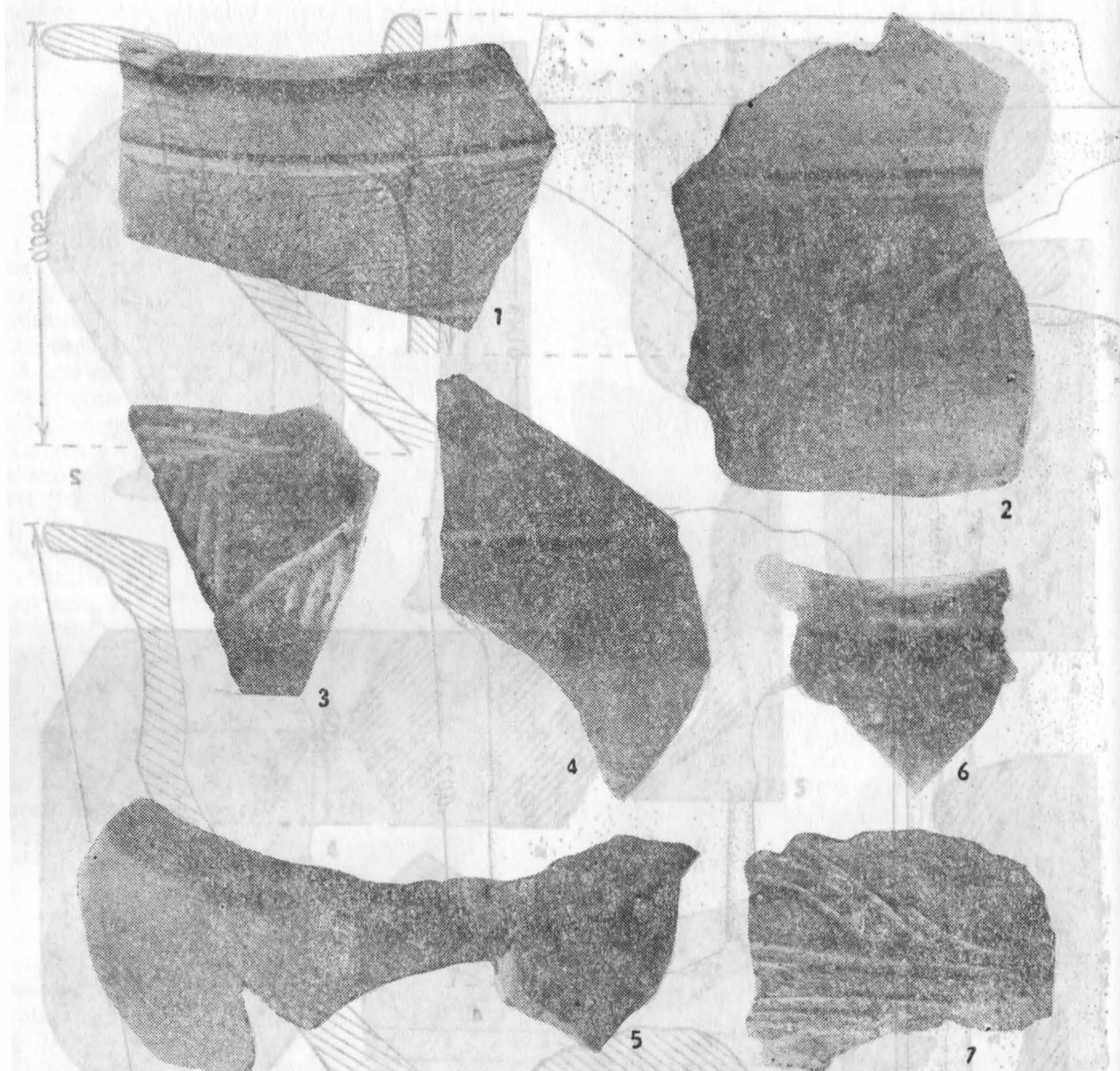

Fig. 8. Cirligi-La Rădi, 1—5 ceramică din secolul al IV-lea e.n.; 6—7 ceramică din secolele VIII—IX.

lul al IV-lea e.n. Rețin atenția în primul rând câteva fragmente ceramice, provenind din vase lucrate din pastă fină, gălbuie, decorate cu motive realizate prin incizie și ștanțare (fig. 8/1, 4; fig. 9/1, 3).

Aceste motive ornamentale au fost preluate probabil de meșterii olari locali (după cum atestă și descoperirile de la Ionășeni și Botoșani, unde au fost transpuse pe ceramică fină cenușie)¹⁴, de pe ceramica neagră, considerată ca un rezultat al unor influențe venite din nord¹⁵. Interesante sînt și alte două fragmente ceramice, din pastă fină, unul gălbui (fig. 8/2; fig. 9/4), iar altul cenușiu (fig. 8/3; fig. 9/2) pe care este redat același decor, realizat în tehnica lustruirii.

Au fost descoperite și fragmente de vase de provizii, caracteristice sec. al IV-lea e.n. Remarcăm un fragment, mai mare, din gura unui vas de provizie, lucrat din pastă ciment, decorat pe umăr cit și pe buză cu linii vălurite, incizate (fig. 8/5; fig. 9/5).

Cele câteva fragmente ceramice prezentate indică cu certitudine un nivel caracteristic secolului al IV-lea, respectiv prezența în acest loc a unei așezări din acea vreme.

Și în acest caz, continuarea cercetărilor este singura cale care va aduce date noi cu privire la limitele cronologice în care se încadrează așezarea de tip Sîntana de Mureș. Dacă fragmentele ceramice din pastă gălbuie ar putea plasa începuturile așezării într-o etapă timpurie a culturii Sîntana de

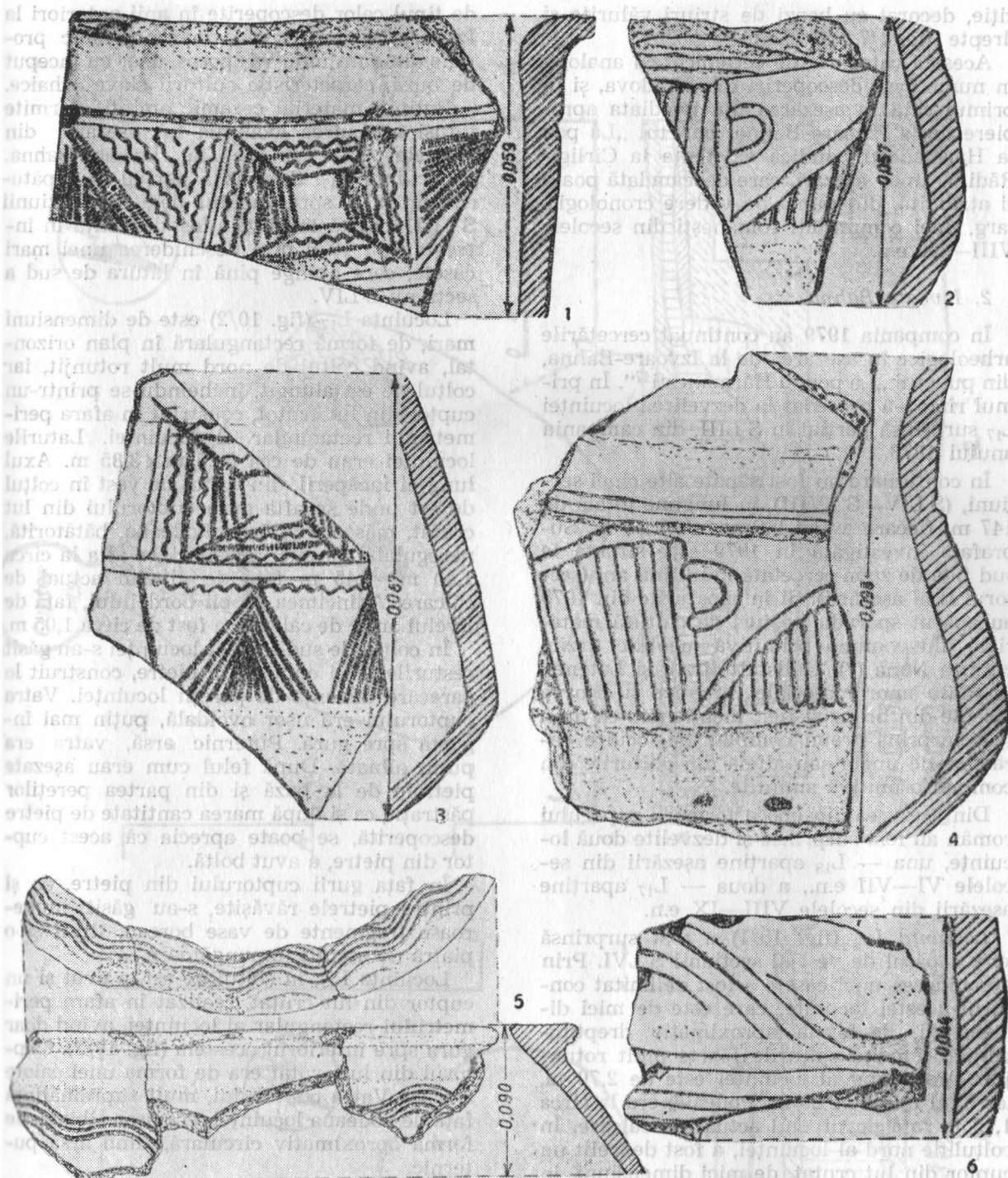

Fig. 9. Cîrligi-La Rădi. 1—5 ceramică din secolul al IV-lea; 6 ceramică din secolele VIII—IX.

Mureș¹⁶, câteva fragmente din fundurile unor vase, confectionate din pastă zgrunțuroasă, cu microprundișuri în compoziție, prezentînd coaste în interior și cercuri concentrice pe fund, de la desprinderea cu sfoara, ar putea indica o prelungire a locuirii de tip Sîntana de Mureș dincolo de sfîrșitul secolului al IV-lea, respectiv și în primele decenii ale secolului al V-lea e.n.

Menționăm că în așezarea de la Cîrligi-La Rădi au apărut și câteva fragmente ceramice ce indică o așezare tîrzie din epoca încheierii procesului de formare a poporului român. Remarcăm un fragment din gura unui vas lucrat din pastă zgrunțuroasă, decorat cu caneluri și striuri (fig. 8/6) precum și un fragment din corpul unui vas borcan, confectionat din pastă cu microprundișuri în compo-

ziție, decorat cu benzi de striuri vălurite și drepte (fig. 8/7 ; fig. 9/6).

Această categorie de ceramică, cu analogii în numeroase descoperiri din Moldova, și în primul rând în așezarea din imediata apropiere de la Izvoare-Bahna, punctul „La pod la Hărmănești“, indică existența la Cirligi-Rădi a unei așezări, care deocamdată poate fi atribuită, din punct de vedere cronologic, larg, unei comunități românești din secolele VIII—IX e.n.

2. Izvoare-Bahna

În compania 1979 au continuat cercetările arheologice în așezarea de la Izvoare-Bahna, din punctul „La pod la Hărmănești¹⁷“. În primul rând s-a procedat la dezvelirea locuinței L₁₇ surprinsă parțial în S LIII, din campania anului 1978.

În continuare au fost săpate alte cinci secțiuni, (S LIV—S LVIII), în lungime totală de 147 m, fiecare având lățimea de 1,50 m. Suprafața investigată în 1979 este situată la sud față de zona cercetată în ultimii ani (secțiunile B al așezării). Și în săpăturile din 1979 au apărut sporadic resturi de cultură materială din comuna primitivă (neolitic târziu, cultura Noua (?), Hallstatt târziu și Latène). În afara unor materiale ceramice și citorva obiecte din bronz și fier, menționăm că nu a fost surprins vreun complex de locuire caracteristic uneia sau alteia din culturile din comuna primitivă amintite.

Din așezarea din epoca formării poporului român au fost surprinse și dezvelite două locuințe, una — L₁₈ aparținând așezării din secolele VI—VII e.n., a doua — L₁₇ aparține așezării din secolele VIII—IX e.n.

Locuința L₁₈ (fig. 10/1) a fost surprinsă spre capătul de vest al secțiunii S LVI. Prin deschiderea unei case a fost delimitat conturul acestei locuințe, care este de mici dimensiuni, de formă aproximativ dreptunghiulară, având colțurile foarte mult rotunjite. Axul lung al locuinței este de 2,70 m, iar axul mic de 2,25 m. Podeaua era la circa 1,15 m față de nivelul actual de călcare. În colțul de nord al locuinței, a fost dezvelit un cuptor din lut cruțat, de mici dimensiuni, în plan orizontal de formă circulară, având gura întărită cu pietre, iar în plan vertical de forma unui trapez. Cuptorul, de forma unui trunchi de con, avea partea din spate cotlonită în peretele locuinței, vatra cuptorului, arsă la roșu pe o adâncime de 4—5 cm, era puțin albiată.

În fața cuptorului s-au găsit câteva fragmente ceramice și o fusaiolă de formă ușor bitronconică. Fragmentele ceramice provin din vase borcan lucrate cu mâna, de factură autohtonă, caracteristice secolelor VI—VII,

de tipul celor descoperite în anii anteriori la Izvoare-Bahna. Un fragment ceramic provine din gura unui vas poros, doar cu început de buză, caracteristic culturii slave arhaice.

Puținul material ceramic amintit permite totuși atribuirea locuinței L₁₈ așezării din secolele VI—VII de la Izvoare-Bahna.

Locuința L₁₇. Surprinsă parțial în săpăturile din 1978, spre capătul de est al secțiunii S LIII, această locuință a fost dezvelită în întregime în 1979 prin deschiderea unei mari case, care ajunge pînă în latura de sud a secțiunii S LIV.

Locuința L₁₇ (fig. 10/2) este de dimensiuni mari, de formă rectangulară în plan orizontal, avînd colțul de nord mult rotunjit, iar colțul de est alungit, încheindu-se printr-un cuptor din lut cruțat, construit în afara perimetrului rectangular al locuinței. Laturile locuinței erau de cca 3,25 m × 3,85 m. Axul lung al încăperii, din colțul de vest în colțul de est unde se afla gura cuptorului din lut cruțat, măsoară 5,35 m. Podeaua, bătătorită, neregulată, cu mici alveolări, se afla la circa 1,40 m—1,45 m față de nivelul actual de călcare. Adîncimea gropii bordeiului, față de nivelul antic de călcare, a fost de circa 1,05 m.

În colțul de sud-vest al locuinței s-au găsit resturile unui cuptor din pietre, construit la oarecare distanță de pereții locuinței. Vatra cuptorului era ușor ovoidală, puțin mai îngustă spre gură. Puternic arsă, vatra era puțin albiată. După felul cum erau așezate pietrele de la bază și din partea pereților păstrați, ca și după marea cantitate de pietre descoperită, se poate aprecia că acest cuptor din pietre, a avut boltă.

În fața gurii cuptorului din pietre, ca și printre pietrele răvășite, s-au găsit numeroase fragmente de vase borcan, tipsii și o piatră de ascuțit împungătoare.

Locuința L₁₇, în colțul de est, a avut și un cuptor din lut cruțat, realizat în afara perimetrului rectangular al locuinței, avînd doar gura spre interiorul acesteia (fig. 10/2). Cuptorul din lut cruțat era de forma unei calote sferice. Vatra cuptorului, mult suprainălțată față de podeaua locuinței, era ușor albiată, de formă aproximativ circulară, fiind arsă puternic.

În fața gurii cuptorului din lut cruțat s-au găsit mai multe fragmente ceramice, din vase borcan, decorate cu striuri drepte și vălurite. Pe vatra cuptorului, s-au găsit mai multe fragmente dintr-un vas care s-a întregit (fig. 11/2 ; fig. 13/2).

Tot înspre colțul de est al locuinței, la circa 0,50 m de marginile bordeiului, pe podea, s-a descoperit o vatră simplă, din lut, cu fundul și pereții puternic arși. Marginile acestei vetre, de formă ovală, au fost întărite cu câteva pietre. Vatra propriu-zisă era al-

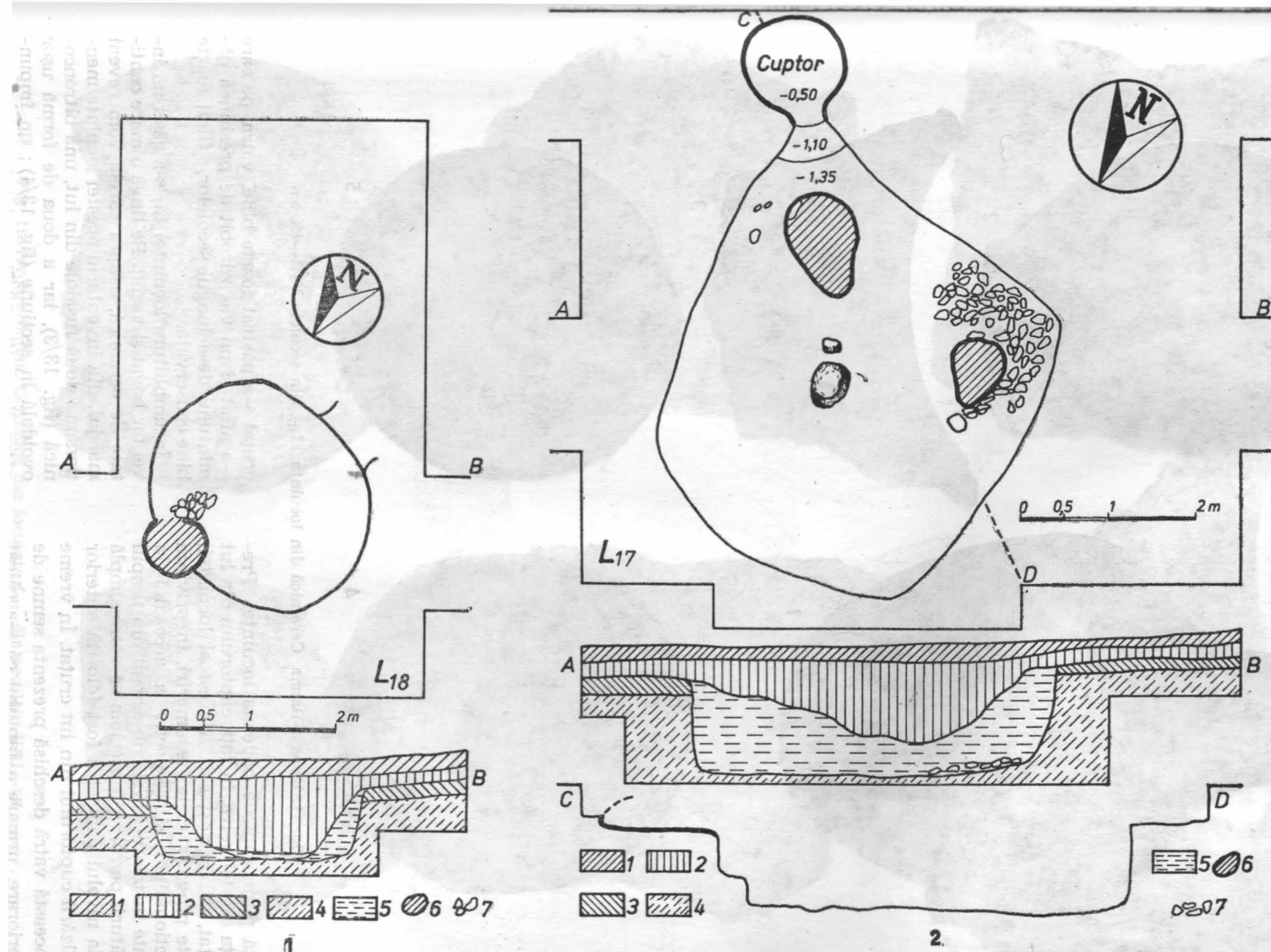

Fig. 10. Izvoare-Bahna. Planul și profilul locuințelor L 18(1) din secolele VI—VII e.n. și L 17(2) din secolele VIII—IX e.n. : 1 sol vegetal ; 2 sol cenușiu-zgrunțuros ; 3 sol galben-brun ; 4 sol galben ; 5 umplură ; 6 vatră ; 7 pietre.

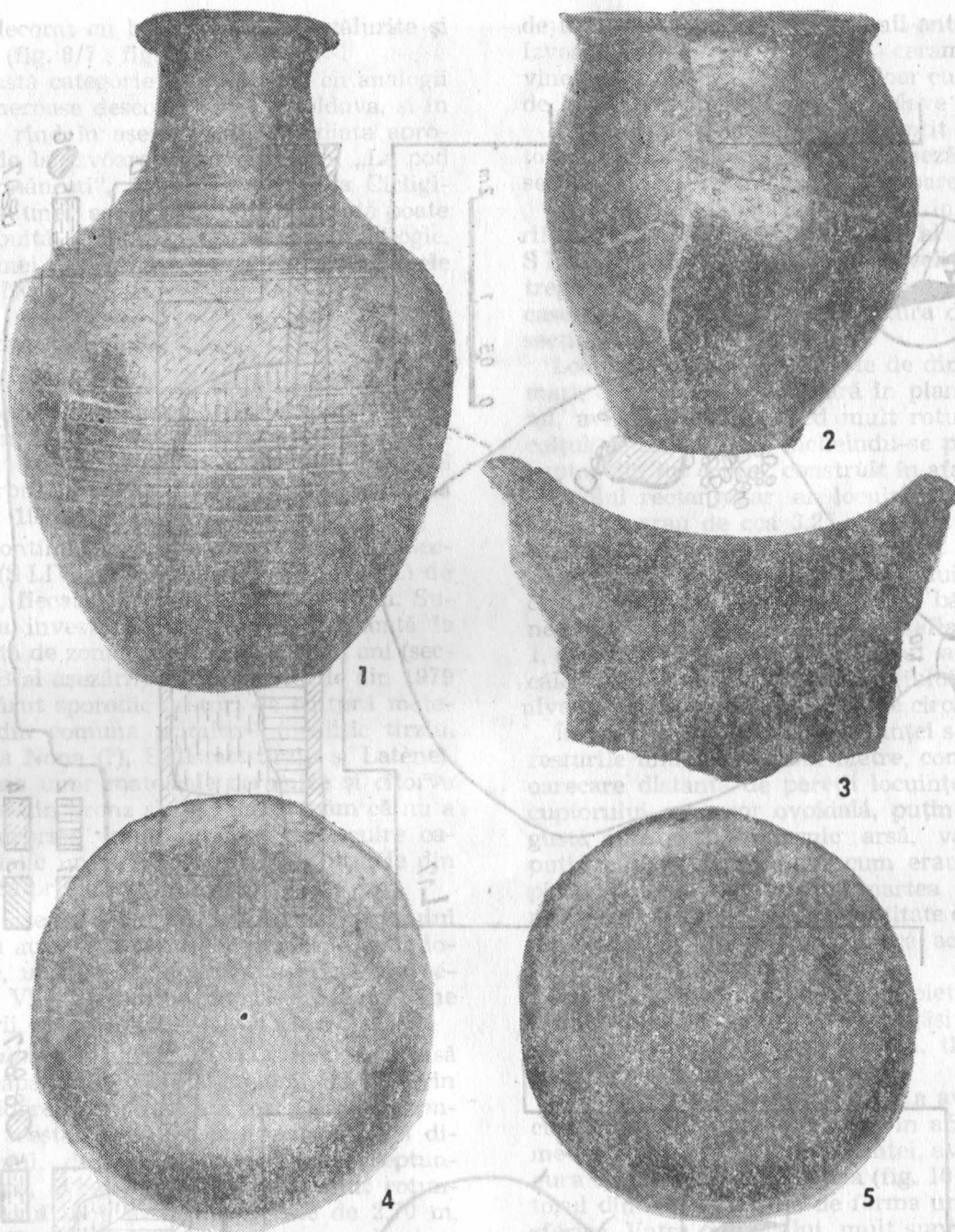

Fig. 11. Izvoare-Bahna. Ceramică din locuința L₁₇, din secolele VIII—IX e.n.

biată puțin față de podeaua locuinței. Prezența acestei vetre, în fața cuptorului din lut cruțat, din același colț de est al locuinței, poate provoca unele nedumeriri, în privința funcționalității și respectiv a accesului la aceste instalații. Unele observații din timpul săpăturii permit să apreciem că vatra simplă de la nivelul podelei a fost folosită anterior realizării cuptorului din lut cruțat. În vreme ce această vatră deschisă prezenta semne de deteriorare, urmare a faptului că s-a călcat peste ea la un moment dat, cuptorul din lut

cruțat s-a păstrat foarte bine, vatra, pe care s-a aflat și un vas zdrobit de presiunea pământului de-a lungul secolelor, fiind foarte bine conservată.

În umplătura locuinței L₁₇ s-a găsit un inventar bogat și variat. Pe lângă o mare cantitate de ceramică, asupra căreia vom reveni mai jos, din inventarul acestei locuințe menționăm: două fusaiole din lut, una bitronconică (fig. 13/3), iar a doua de formă ușor ovoidală în secțiune (fig. 13/4); un împungător din os (fig. 13/7); o piatră pentru ascuțit împungătoare; o cute din gresie, bine

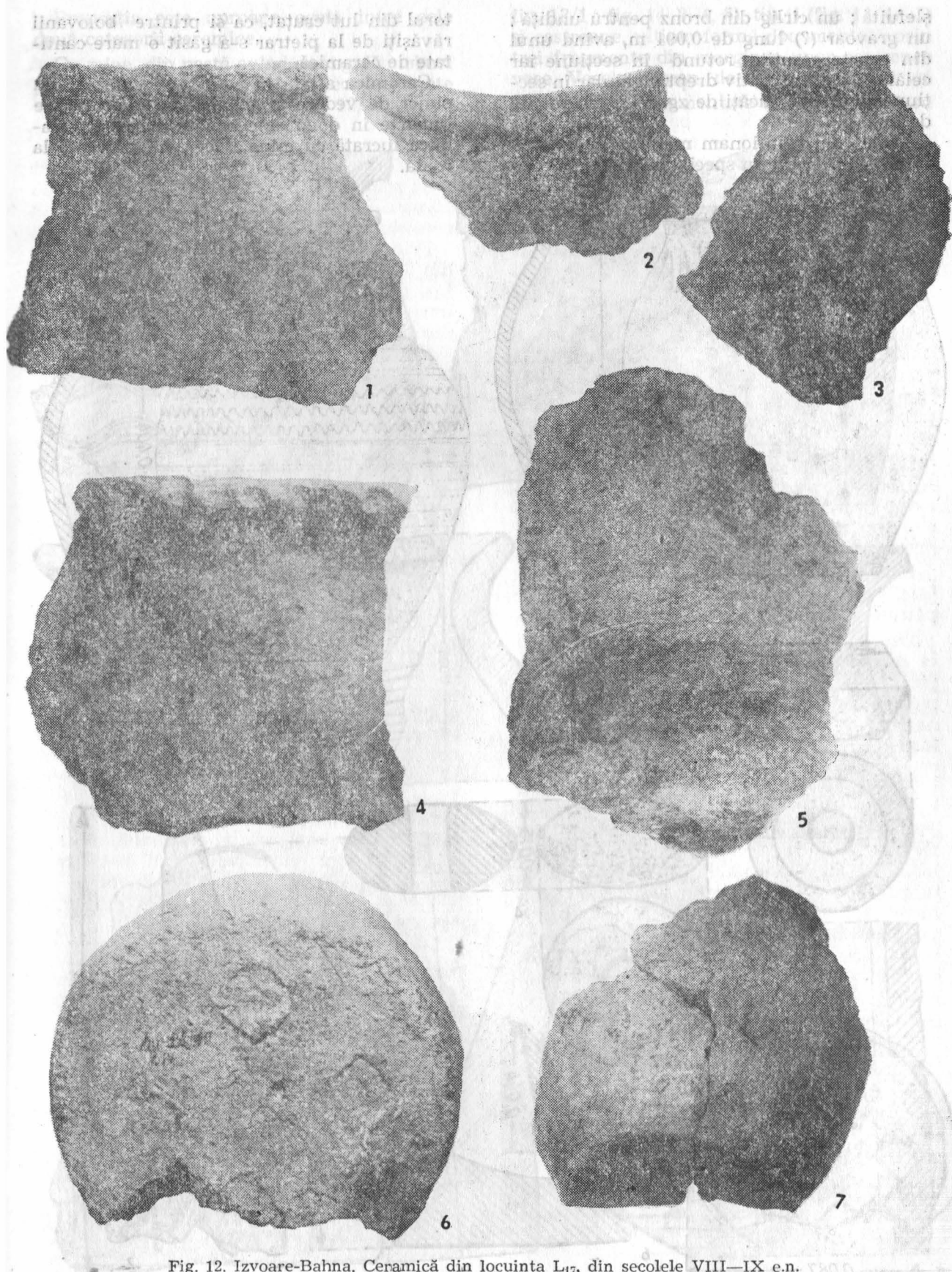

Fig. 12. Izvoare-Bahna. Ceramică din locuința L₁₇, din secolele VIII—IX e.n.

șlefuită ; un cîrlig din bronz pentru undiță ; un gravoar (?) lung de 0,091 m, avînd unul din capete ascuțite, rotund în secțiune iar celălalt lătit, respectiv dreptunghiular în secțiune, și cîteva bucăți de zgură și fragmente de lupe din fier.

După cum menționam mai sus, în umplutura locuinței L₁₇, în special pe podea, în cup-

torul din lut cruțat, ca și printre bolovanii răvășiți de la pietrar s-a găsit o mare cantitate de ceramică.

Ceramica aflată în această locuință, din punct de vedere al tehnicii de execuție, se împarte în două categorii principale : ceramică lucrată cu mîna și ceramică lucrată la roată.

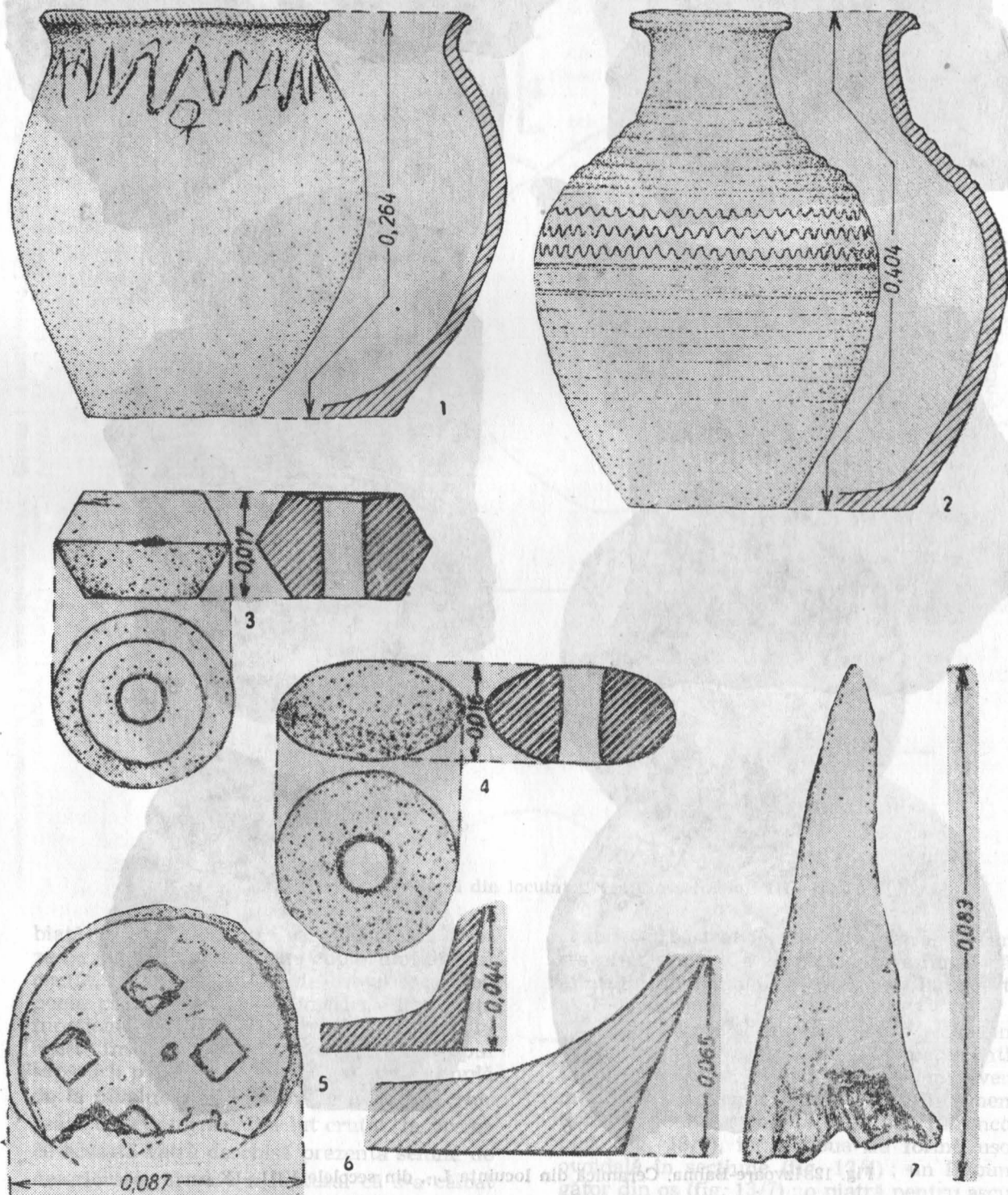

Fig. 13. Izvoare-Bahna, Locuința L₁₇, din secolele VIII—IX e.n. : 1—2, 5—6 ceramică ; 3, 4, 7 diferite obiecte.

Proportia este aproape egală între cele două categorii ceramice.

Cu mina, din pastă avînd de regulă cioburi pisate în compoziție au fost confecționate vase-borcan (fig. 11/2; fig. 12/1, 4—5;

fig. 13/1; fig. 14 2, 4, 5), tipsii (fig. 11 4—5) și castroane, ultima formă documentată prin trei fragmente din marginea unor asemenea vase. Vasele borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, sînt ornamentate uneori pe buză cu

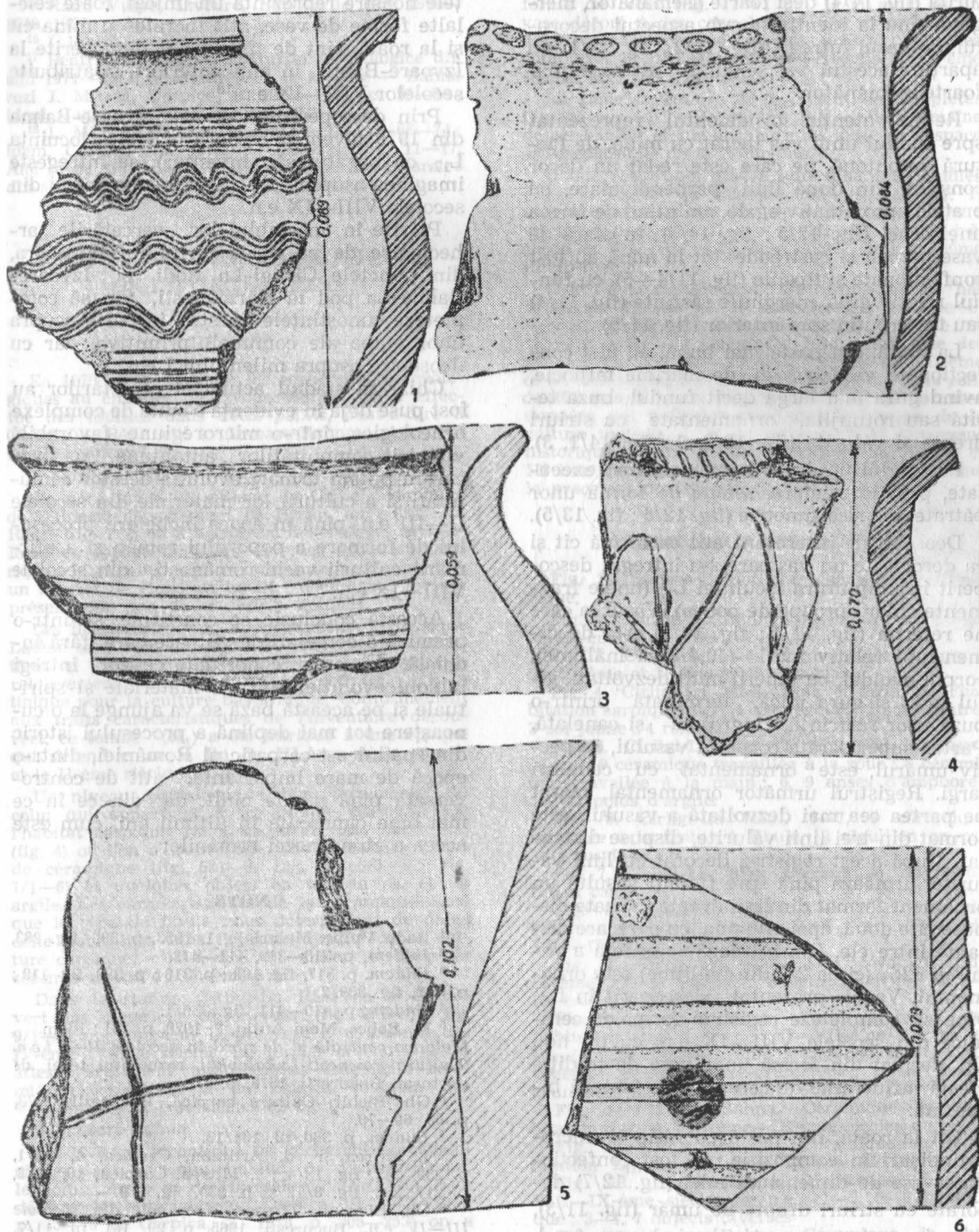

Fig. 14. Izvoare-Bahna. Ceramică din locuința L₄₇, din sec. VIII—IX e.n.

alveole (fig. 12/1, 4 ; fig. 14/2), sau cu creștături (fig. 11/2 ; fig. 13/1 ; fig. 14/4). În unele cazuri, vasele decorate cu creștături pe buză au pe umăr o linie vălurită (fig. 11/1 ; fig. 13/1 ; fig. 14/1). Menționăm că fragmentul ceramic cu creștături pe buză și linie vălurită (fig. 14/4) deși foarte asemănător, mergând până la identitate sub aspectul decorului, cu vasul întregit (fig. 11/2 ; fig. 13/1) nu aparține acestui vas, ci unui alt exemplar foarte asemănător.

Reține atenția ornamentul reprezentat spre fundul unui vas lucrat cu mina, de factură autohtonă, pe care este redat un decor constând din două linii perpendiculare, cu brațele aproximativ egale, amintind de forma unei cruci (fig. 12/5 ; fig. 14/5). În afară de vase borcan și castroane, tot la mină au fost confecționate și tpsiile (fig. 11/4—5), cu fundul relativ gros, marginile răsfinte (fig. 11/4) sau trase puțin spre interior (fig. 11/5).

La roată, din pastă mai bună, au fost confecționate vase borcan, de mărime mijlocie, având gura mai largă decât fundul, buza teșită sau rotunjită, ornamentate cu striuri drepte și vălurite (fig. 12/2, 3 ; fig. 14/1, 3).

Pe fundul unui vas borcan au fost executate, prin imprimare, semne de forma unor pătrate, dispuse simetric (fig. 12/6 ; fig. 13/5).

Deosebit de interesant atât ca formă cât și ca decor este un vas care s-a întregit, descoperit în umplutura locuinței L₁₇ (unele fragmente chiar aproape de podea). Vasul la care ne referim (fig. 11/1 ; fig. 13/2) este de dimensiuni relativ mari (40,4 cm înălțime), corpul ovoidal, cu umerii mult dezvoltati, gâtul înalt și gura mică, terminată printr-o buză ușor răsfrintă, îngroșată și canelată. Partea superioară a corpului vasului, respectiv umărul, este ornamentat cu caneluri largi. Registrul următor ornamental, plasat pe partea cea mai dezvoltată a vasului, este format din trei linii vălurite, dispuse distanțat. După acest registru, decorat cu linii vălurite, urmează până spre fundul vasului un ornament format din linii drepte incizate dispuse câte două, apoi câte una, cu oarecare distanță între ele. Din întreaga suprafață a vasului, 62% (circa 2/3 din înălțime) este ornamentat. Vasul prezentat, descoperit în L₁₇, vine să completeze registrul formelor ceramice din secolele VIII—IX e.n. cu un nou tip, derivat din forma unor vase de tradiție locală influențate de ceramica de factură bizantină.

Tot la roată, din pastă cu nisip și microprundișuri în compoziție, au fost confecționate vase de dimensiuni mici (fig. 12/7) decorate cu striuri drepte pe umăr (fig. 11/3), uneori acest ornament coborînd spre fund, dincolo de jumătatea vasului.

În locuința L₁₇ este documentată și categoria ceramicii cenușii, din pastă fină, printr-un fragment dintr-un vas borcan, decorat cu caneluri (fig. 14/6).

Exceptînd doar vasul descris pe larg mai sus (fig. 11/1 ; fig. 13/2), care după cunoștințele noastre reprezintă un unicat, toate celelalte forme de vase, atât lucrate cu mina cât și la roată, sînt de tipul celor descoperite la Izvoare-Bahna, în anii anteriori, și atribuite secolelor VIII—IX e.n.¹⁸

Prin descoperirile de la Izvoare-Bahna din 1979 (avem în vedere mai ales locuința L₁₇, cu bogatul său inventar), se întregeste imaginea asupra culturii vechi românești din secolele VIII—IX e.n.

Privite în ansamblul lor, cercetările arheologice de pe valea pîrîului Băhnișoara, din punctele Cîrligi-La Rădi și Izvoare-Bahna-La pod la Hărmănești, vin să completeze cunoștințele noastre, în parte asupra unor etape ale comunei primitive, dar cu deosebire asupra mileniului I e.n.

Chiar în stadiul actual al cercetărilor au fost puse deja în evidență o suită de complexe arheologice, într-o microregiune favorabilă vieții comunităților autohtone, pe baza cărora putem urmări evoluția acestor comunități și a culturii lor materiale din secolele II—III e.n. până în epoca încheierii procesului de formare a poporului român și a afirmării culturii vechi românești, din secolele VIII—IX e.n.

Această concluzie se constituie și într-o premiză a cercetărilor viitoare care, fără îndoială, vor procura noi date ce vor întregi tabloul evoluției culturii materiale și spirituale și pe această bază se va ajunge la o cunoaștere tot mai deplină a procesului istoric din spațiul est-carpatic al României, dintr-o epocă de mare importanță, atât de controversată pînă nu de mult, dar din ce în ce mai bine cunoscută în ultimii ani, cum este aceea a etnogenezei românilor.

NOTE

- ¹ Radu Vulpe, *Materiale*, 1, 1953, p. 392, fig. 283.
- ² *Ibidem*, p. 318—319, 411—412.
- ³ *Ibidem*, p. 317, fig. 108 ; p. 318 ; p. 322, fig. 119 ; p. 412, fig. 339/2.
- ⁴ *Ibidem*, p. 410—411, fig. 339/1.
- ⁵ M. Babeș, *Mem Antiq*, 2, 1970, p. 231 ; idem. *Moldova centrală și de nord în secolele II—I î.e.n. (Cultura Poienești-Lukașevka)*, rezumatul tezei de doctorat, București, 1978, p. 6.
- ⁶ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 63, 69—70.
- ⁷ *Ibidem*, p. 380, pl. 164/13.
- ⁸ I. Mitrea și Al. Artimon, *Carpica*, 4, 1971, p. 239, 242, fig. 13/4 ; I. Mitrea, *Carpica*, 10, 1978, p. 217, 238, fig. 8/12 și p. 239, fig. 9/9.
- ⁹ Gh. Diaconu, *Țirșor. Necropola din secolele III—IV e.n.*, București, 1965, p. 29, 161, pl. 11/7.
- ¹⁰ I. Mitrea, *StComFocșani*, 1, 1978, p. 46—47, fig. 3/1

¹¹ *Ibidem*, p. 47, nota 5.

¹² Bucur Mitrea, Constantin Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, Bucureşti, 1966, p. 72, 326, fig. 185/2. Autorii menţionează că „este un tip mai vechi de fibulă” (p. 72).

¹³ Săpături I. Mitrea; materialul este inedit.

¹⁴ I. Ioniţă. *ArhMold*, 4, 1966, p. 203, fig. 9/1; p. 207.

¹⁵ Radu Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936—1948*, 1957, p. 313.

¹⁶ I. Ioniţă, *op. cit.*, p. 204.

¹⁷ Pentru rezultatele săpăturilor arheologice din anii 1971—1977, în aşezarea de la Izvoare — Bahna vezi I. Mitrea, *Carpica*, 6, 1973—1974, p. 55—76; idem, *Carpica*, 10, 1978, p. 205—252.

¹⁸ I. Mitrea, *Carpica*, 6, 1973—1974, p. 66—74; idem, *Carpica*, 10, 1978, p. 220—224, fig. 11—17. Aici se dă şi o bogată bibliografie pentru ceramica din secolele VIII—IX e.n.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE IZVOARE-BAHNA

RÉSUMÉ

En 1979 on a continué les recherches archéologiques au chantier de Izvoare-Bahna. On a effectué des fouilles dans deux points, c'est-à-dire à Cîrligi-La Rădi et à Izvoare-Bahna „Au pont de Hărmaneşti”.

1. Cîrligi-La Rădi.

Au nord ouest du village de Cîrligi, commune de Filipeşti, département de Bacău, au point „La Rădi” (fig. 1/2) on a découvert des vestiges archéologiques appartenant aux diverses époques historiques. Les plus vieilles traces appartiennent à un habitat de Hallstatt tardif, documenté jusqu'à présent par peu de matériels typiques.

Les découvertes qui appartiennent à l'époque Latène sont plus édifiantes. À cette époque appartient un tombeau d'incinération avec un inventaire relativement riche (fig. 2/1, 3, 5; fig. 3/1—3) typique pour la culture bastarnique. Conformément aux traits caractéristiques de l'inventaire découvert, ce tombeau (M₁) a été attribué à une époque qui s'étend entre la fin du III-ème siècle av.n.è. et le II-ème siècle av.n.è.

Un niveau archéologique bien documenté est celui qui appartient à un groupe carpique. De l'habitat carpique, on a découvert une habitation (fig. 4) où l'on a trouvé un riche inventaire formé de céramique (fig. 5/1—9, 12; fig. 6/5—9; fig. 7/1—6) et quelques objets en fer, en os, et en argile. Les caractéristiques de la céramique ainsi que le type de fibule nous déterminent de dater cette habitation dans l'époque tardive de la culture carpique, c'est-à-dire au milieu et dans la seconde moitié du III-ème siècle.

Dans la station Cîrligi-La Rădi on a découvert des matériels céramiques (fig. 8/1—5; fig. 9/1—5) qui attestent la présence d'un habitat des IV-ème—V-ème siècles. Le dernier niveau lovable, attesté seulement par quelques fragments céramiques appartient à un habitat roumain des VIII-ème — IX-ème siècles de n.è.

2. Izvoare-Bahna

En 1979 on a continué les recherches archéologiques dans le connu habitat de Izvoare-Bahna, le point „Au pont de Hărmaneşti” (fig. 1/3). Aux découvertes antérieures (cf. *Carpica*, VI, 1973—1974, p. 55—76 et *Carpica*, X, 1978, p. 205—252) on a ajouté une habitation, L₁₈, du VI-ème et VII-ème siècles (fig. 10/1) avec un inventaire pour et une

habitation du VIII-ème et IX-ème siècles n.è. (fig. 10/2) avec un inventaire particulièrement riche et intéressant (fig. 11/1—5; fig. 12/1—7; fig. 13/1—7; fig. 14/1—6). De l'inventaire découvert dans l'habitation L₁₇ retient particulièrement attention les vases ayant sur le fond un signe (fig. 12/6; fig. 13/5), un fragment de vase, ayant imprimé un ornement tout près de sa base sous forme de croix (fig. 12/5; fig. 14/5) ainsi qu'un vase décoré à des cannelures et des stries ondulées d'une forme inconnue jusqu'à présent dans les complexes archéologiques des VIII-ème et IX-ème siècles (fig. 11/1; fig. 13/2).

Le riche inventaire de L₁₇ vient de compléter l'image sur la vieille culture matérielle roumaine de cet habitat et sur un plan plus large de l'espace est-carpatique de la Roumanie.

Il faut remarquer que la suite d'habitats étudiés dans la vallée du ruisseau Băhnişoara (fig. 1) atteste une continuité de vie à travers plusieurs siècles à partir du II-ème et III-ème siècles n.è. jusqu'au VIII-ème et IX-ème siècles dans la même micro-région.

Grâce à la recherche de ces complexes (les habitats du II-ème et III-ème siècles, IV-ème et V-ème siècles et éventuellement VIII-ème et IX-ème siècles de Cîrligi-La Rădi ainsi que des habitats du VI-ème—VII-ème siècles et VII-ème et IX-ème siècles de n.è. de Izvoare-Bahna („Au pont de Hărmaneşti”) on peut procurer de nombreuses données qui puissent expliquer l'évolution de la culture matérielle et partiellement le processus historique déroulé pendant l'époque des II-ème et III-ème siècles, époque où s'est déroulé, au fond, le processus de l'ethnogenèse des Roumains.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Izvoare-Bahna, Le chantier archéologique.

Fig. 2. Cîrligi-La Rădi. L'inventaire du tombeau de III-ème et II-ème siècles av.n.è.

Fig. 3. Cîrligi-La Rădi. L'inventaire du tombeau de III-ème et II-ème siècles av. n.è.

Fig. 4. Cîrligi-La Rădi. Plan et profil de l'habitation carpique (L₁): 1 sol végétal; 2 sol grisâtre; 3 sol jaune; 4 remblai.

Fig. 5. Cîrligi-La Rădi. L'habitation carpique: 1—5, 7, 9 céramique travaillée à la roue; 8 céramique travaillée à la main; 6, 9 anses d'amphore; 10—11 poids d'argile.

Fig. 6. Cîrligi-La Rădi. 5—7, 9 céramique travaillée à la main; 1 fibule; 2 aiguillon en os; 3—4 fusairoles.

Fig. 7. Cîrligi-La Rădi. Céramique de l'habitation carpique.

Fig. 8. Cîrligi-La Rădi. 1—5 céramique du IV-ème siècle de n.è.; 6—7 céramique de VIII—IX-ème siècles de n.è.

Fig. 9. Cîrligi-La Rădi. 1—5 céramique du IV-ème siècle de n.è.; 6 céramique de VIII—IX-ème siècles de n.è.

Fig. 10. Izvoare-Bahna. Plan et profil des habitations L₁₈ (1) de VI—VII-ème siècles et L₁₇ (2), des VIII—IX-ème siècles de n.è.: 1 sol végétal; 2 sol grisâtre-grumeleux; 3 sol jaun-brun 4 sol jaune; 5 remblai; 6 âtre; 7 pierres.

Fig. 11. Izvoare-Bahna. Céramique de l'habitation L₁₇ de VIII-ème—IX-ème siècles de n.è.

Fig. 12. Izvoare-Bahna. Céramique de l'habitation L₁₇, de VIII-ème—IX-ème siècles de n.è.

Fig. 13. Izvoare-Bahna, Habitation L₁₇, de VIII—IX-ème siècles de n.è.: 1—2, 5—6 céramique; 3—4, 7 objets divers.

Fig. 14. Izvoare-Bahna. Céramique de l'habitation L₁₇, de VIII-ème—IX-ème siècles de n.è.